

AZ ERDÉLYISÉG, VÁLTOZATAI ÉS ÚJABB KÉRDÉSEI

A múltban és a jelenben legtöbbet vitatott és elvitatott kérdésünk a transzilvánizmus. Amióta Trianon után elmélete és valósága élénkebben előtérbe került, egyaránt akadtak rajongói és támadói. Rajongói vezérlő csillagul választották, ellenzői humbugnak minősítették vagy éppen konkrét politikai célokat takargató jelszóvá csökkentették. A vita a felszabadulás után sem hagyott alább, csak a nézősíkok tolódtak el. Az Erdélyhez való hűség és a nagymagyar gondolat *látzólagos* összeütközé-

sekor meg egyenesen az erdélyiség, az erdélyi szellem léte vagy nemléte került szóba. Mostanában egyik napilapunk hasábjain *Mikó Imre* vállalkozott a kérdésnek nagyobb távlatokba ágyazására s így tisztázására. Cikkei – a sok joggal haszontalannak minősíthető vita után – azért figyelemreméltóak, mert Mikó nemcsak történeti szempontból vizsgálja a transzilvanizmust, és jelentőségét, szerepét napjainkban, de behatóan foglalkozik a magyarság és erdélyiség viszonylatával. Azonkívül vizsgálja annak szász és román változatát, s a miniszterelnökségi tárca költségvetési vitájában elmondott beszé-

dében pedig a magyarság és nemzetiség összefüggését.

A transzilvánizmus Trianon után az erdélyi magyarság lokálpatrióta érzelmeinek köntösében jelent meg, elsősorban az irodalomban. Az írók Erdélyről írtak, de Magyarországot értették alatta. Ebből egyre inkább kitisztult az az erdélyi politikai valóság, amelyet vallani és vállalni kell. A második nemzedék, az erdélyi fiatalok fogalmazásában pedig az erdélyiség, a fajok találkozása lett az emberi értékek magaslatán. Ez a felismerés helyes volt, mert ha a megszálló államhatalom nem sok készséget árult el a találkozásban való részvétel iránt, mégis az erdélyiség híd volt a szászok felé és csak politikai okokból nem válhatott híddá a románok felé. Az erdélyi szellem mindenképpen valóság volt és nem szűnt meg a felszabadulás után sem, bár sokan megtagadták. Annakidején az írók éltek vele és hivatkoztak rá, ma a politikusok csinálnak belőle nemzetpolitikai programot. Mikó a különféle irányú hivatkozások tömkelegében tisztázza annak az erdélyi magatartásnak gyökereit, amelyek az elmúlt negyedszázadnál mélyebb történelmi rétegekbe hatolnak be. A kisebbségi évtizedek transzilvánizmusa csak újra éledt transzilvánizmus volt. Eredete és forrása visszanyúlik abba az Erdélybe, amelyre egykor a magyar államiság megőrzésének feladata hárult. Az erdélyiség tehát nem szeparatizmus, politikájának lényegéhez tartozik a Királyhágón túli magyarsággal való egyesülésre törekvés. Ami az erdélyiségben az egység gondolata mellett, mint többlet jelentkezik, az nem más, mint sajátos külön szín, amely Erdély természeti viszonyaiból, történelméből, társadalmi rétegződéséből, közjogi szervezetéből és művelődéséből következik. Így az erdélyiségnek jellegzetessége, sajátos alkotmánya, egyensúlyozó külpolitikája, a vallásszabadság korai megvalósítása és a földbirtok ará-

nyosabb elosztása következtében a társadalom demokratikusabb berendezkedése. Mindezekből Mikó levonja azokat a következtetéseket, amelyek az erdélyiségből feladatként hárulnak napjainkra. Így szükség van Magyarországon a társadalmi kérdésnek erdélyi szellemben való megoldására, szükség van a vallásszabadság erdélyi hagyományaira, „s ha valaha, akkor most kell a magyar külpolitikának az erdélyi, vagyis a XVII. századbeli magyar külpolitika hagyományai-ból merítenie.” Az erdélyi szellem tehát nem ellentéte, csak változata a magyar politikai, s hozzátehetjük: általában a magyar génuszhoz. A nemzetiségekkel kapcsolatban pedig nem más, mint a szentistváni gondolat konkrét és időszerű változata. Mint ilyen sem szeparatizmusra, ellenkezőleg az ország kiterjesztésére irányul.

A németiség és erdélyiség kérdését Klein Kurt Károly egyetemi tanár cikke nyomán vizsgálja Mikó. Észreveszi a szászok transzilvánizmusa állandóbb jellegű, mint annak magyar, vagy román változata. Klein Kurt Károly szerint ez az igazi transzilvánizmus, mert ezt nem kísérti a politikai hatalom egyedüli gyakorlásának igénye. Éppen a nemzeti szociálizmusnak az erdélyi szászok által történt recipiálása után volt megállapítható, hogy az erdélyi népekben s így a szászok között is a patriotizmus mindig erősebb volt a nacionalizmusnál. „Az erdélyi szászokból (a birodalomban való) esetleges jobb elhelyezkedés konjunkturája sem ölte ki a patriotizmus ősi érzését s az „itt élned, halnod kell” gondolata a politikai világnézetek alján mégis elevenen él.” Sőt a szászok a transzilvánizmusban annyira elment, hogy egyik képviselője, Hajek Egon nemcsak erdélyi szellemről, hanem a népkeveredés folytán kialakult egységes erdélyi fajról ír. Ez természetesen túlzás, de élénk bizonyosság a szászok erős erdélyi öntudatára. Mindent összevéve Klein

szerint „a három erdélyi nép számára az új, igazi együttélés felé vezető út nyitva áll.” Ha a népi elvnek kölcsönös elismerése megtörténik, akkor szerinte a német erdélyiség, illetve az erdélyi németiség csatlakozik az erdélyi életközösséghez. Ezekből következik a németiség és erdélyiség kérdésében Mikó végső megállapítása: „a külpolitikai és nemzetközi helyzet állandó változásain túl a jogoknak és köteleességeknek ez az egyensúlya lehet a német transzilvánizmus örök tartalma és a magyarság együttélés zavartalanságának biztos záloga.”

A románság és erdélyiség viszonylatának kérdésében megállapítja, hogy: „az erdélyi szellem nem kizárólagosan magyar sajátosság és az erdélyi szellemnek nemcsak a magyarság körében vannak hívei és ellenségei.” A magyar erdélyiség ellenpróbáját a szászok transzilvánizmusának vizsgálata után a román transzilvánizmus vizsgálatával ejti meg. Vezérfonalként *Moldován Valér* „Regionalizmus, vagy transzilvánizmus” című cikkét használja fel. A román megnyilatkozás időben csak Nagy-Románia megszületéséig nyúl vissza és a transzilvánizmus lényegét Moldován a román ókirályság egyes időelőtti és nem eléggé megfontolt intézkedéseivel szemben megnyilatkozó ellenállás szellemében látja. Ez a román transzilvánizmus ezek szerint kezdetben valóságos regionalizmus volt, azzal az ókirálysági törekvéssel szemben, amely azt hangoztatta: akarjuk Erdélyt az erdélyiek nélkül. Tény, hogy az erdélyi románok legjobbjai erre ezt felelték: „Erdély az erdélyieké”. Az erdélyiség mélyebb rétegeibe behatolva pedig ugyancsak Moldován állapítja meg: „a transzilvánizmus a megnyilatkozások és színek olyan gazdagságát és változatosságát mutatja, mint amilyen megfajthatatlan és nem is gyanított kincseket a mi népiségünk magában rejt”...

A bécsi döntés után aztán érde-

kes változás állt be a román transzilvánista felfogásban. Ez a felfogás ma már legkevesebbé sem regionalista, hanem: a jobb jövő iránti román törekvések és remények kifejeződési pontja. Jelszava nem az, hogy Erdély az erdélyieké, hanem: Erdély a románoké. Így a román erdélyiség elvesztette szeparatiztikus színezetét és a nagyromán gondolat kovászává vált. Ma semmi mást nem jelent, mint az Észak-Erdély visszaszerzésére irányuló nemzeti összefogást. Számunkra a kérdésnek ebben a vonatkozásában Mikó Imre megállapítása a döntő: „A nagy nemzeti célkitűzésekben az erdélyi és ókirályságbeli román egyetért. Ezt pedig senki sem tévesztheti szem elől, amikor erdélyiségről beszél.”

A magyarság és a nemzetiség kérdésének vizsgálatánál szintén az erdélyiségből indul ki. „A magyar nemzetiségi politikának mindig Erdély volt a próbaköve. Magyarország nem élhet Erdély nélkül és Erdély nem élhet Magyarország nélkül.” Ebből az alaptényből következik, hogy Erdély sohasem volt egyéb, mint egy szűkített, de a nemzeti értékeket összesűrítő minőségi Magyarország. Az erdélyiség pedig nem szűkkörű lokálpatriotizmus, hanem magyar világnézet európai színvonalon. Számolnunk kell a nemzetiségek jelenlétével, s e kérdés megoldása és rendezése Erdélyre, az erdélyiségre hárul. „A visszatért terület magyarságának kötelessége a nemzet, a nagy magyar gondolat és a nemzetiségi elv elválaszthatatlanságára figyelmeztetni és eloszlatni azokat az illúziókat, amelyek szerint nagy Magyarországot a kis magyar felfogás szűk horizontján lehetséges megvalósítani.” A jelenlegi kiélezett helyzetben – írja Mikó Imre – csak egy nemzetiségi politikát ismerünk: dél-erdélyi kisebbségi magyarságunk megmentését. Bár az eszményi követelmény az volna, ha a nemzetiségek megsegítésében kelhetnénk nemes versenyre. Erre fel is vagyunk

készülve – nemzetiségi jogunk
Közép-Európa valamennyi államát
megelőzte – „vannak azonban bi-
zonyos elemi szabályok, amelyeket
önmagunk megtagadása nélkül nem
léphetünk át.”

(*szi*)